

STRESZCZENIE

Praca doktorska mgr Marty Wiśniewskiej pt. *Warmia i Mazury w reportażu ćwierćwiecza 1990-2015. Doświadczenie-pamięć-tożsamość* napisana pod kierunkiem dr hab. Joanny Szydłowskiej, prof. UWM przedstawia wizerunek Warmii i Mazur, jaki został wykreowany w tekstach prasowych i reporterskich publikacjach zwartych w latach 1990-2015.

Cezura czasowa obejmuje pierwsze ćwierćwiecze po 1989 roku, czyli po przemianach ustrojowych w Polsce, a co za tym idzie, także po zmianach formalnych dotyczących funkcjonowania prasy. Celem pracy jest zbadanie sposobów konceptualizacji i problematyzacji tematyki Warmii i Mazur w reportażach polskich lat 1990-2015. Uzyskane wnioski zostały skonfrontowane z wynikami badań nad reportażem poprzednich okresów. Konfrontacja doprowadziła do znalezienia punktów wspólnych i różnic oraz pozwoliła ukazać pełen obraz ujęcia tej tematyki na łamach prasy. Ponadto zarysowana została charakterystyka i ewolucja reportażu jako gatunku prasowego i literackiego.

Pierwszy rozdział to genologiczne rozważania o reportażu. Autorka napisała o korzeniach i początkach gatunku oraz podała jego definicje. Jeden z podrozdziałów dotyczy ustaleń związanych z pogranicznością reportażu jako gatunku korzystającego z doświadczeń literatury i dziennikarstwa. Tu spora część rozważań dotyczy dyskusji, która wybuchła po publikacji książki Artura Domosławskiego pt. *Kapuściński non fiction*. Autorka omówiła również dokonania tzw. polskiej szkoły reportażu. Na zakończenie rozdziału następuje próba odpowiedzi na pytanie: „Dokąd zmierza reportaż?”. Zostały w tym miejscu omówione współczesne kierunki pojawiające się w reportażu, czyli Nowe Dziennikarstwo (*New Journalism*) i dziennikarstwo gonzo (*gonzo journalism*).

Drugi rozdział skoncentrowany jest na refleksjach dotyczących pamięci. Przeprowadzając analizę reportaży dotyczących historii Warmii i Mazur, autorka przywołuje pojęcie pamięci, odwołując się do ustaleń współczesnych badaczy przekazów memorialnych, m.in. Jana i Aleidy Assmannów czy Pierre’a Nory. Analizie zostały poddane reportaże koncentrujące się na pięciu fundamentalnych obszarach problemowych: przemoc seksualna wobec kobiet pochodzenia niemieckiego dokonywana przez żołnierzy Armii Czerwonej; „ucieczka” i „wypędzenie”; tzw. „wyzwolenie” przez Armię Czerwoną; szabrownictwo oraz akcja „Wisła”. W ostatnim podrozdziale autorka odczytuje przeanalizowane reportaże jako zapis ewolucji myślenia o przeszłości w reportażu. Należą one do nowego dyskursu memuarystycznego (po 1989 roku) i przedstawiają pojedyncze, małe historie, które mogą być odczytane jako symbol zbiorowych dramatów.

W trzecim rozdziale autorka przeanalizowała te reportaże, które szukają odpowiedzi na pytanie: „Kim jesteś?” Przedmiotem zainteresowania jest nie tylko to, jakich odpowiedzi udzielali bohaterowie tekstów, ale także to, komu to pytanie było zadawane. Kwestia tożsamości jest kluczowa w dyskusji o tzw. Ziemiach Odzyskanych, które charakteryzują się dużym zróżnicowaniem kulturowo-narodowościowym. Analiza tekstów poprzedzona została podrozdziałem teoretycznym, w którym zostały wyjaśnione najważniejsze dla prowadzonych tu refleksji pojęcia, takie jak pogranicze czy neoregionalizm. Przedstawiono również stan badań socjologicznych nad Warmią i Mazurami. Wnioski z tego rozdziału pozwoliły zauważyć, że istnieje rozbieżność między tezami wysuwanymi przez socjologów a tym, co na ten temat uważają bohaterowie reportaży.

Czwarty i zarazem ostatni rozdział to poszukiwanie tekstowych zapisów doświadczenia i doświadczania światów Warmii i Mazur. Reportaż został tutaj potraktowany jako reprezentacja tego doświadczania zapisana w stylu, języku oraz wyborach aksjologicznych. Naczelną kategorią w tym rozdziale jest kategoria „krajobrazu kulturowego”. Autorka wyodrębniła kilka zagadnień dotyczących doświadczania Warmii i Mazur jako przestrzeni społeczno-kulturowej. Bardzo istotny jest temat stosunku do pruskowschodniego dziedzictwa i odczytywania go na nowo. Publikacją wysuwającą się na pierwszy plan w odniesieniu do tego tematu jest *Miasteczko* Waldemara Mierzwy, które wyróżnia się bogatą zawartością merytoryczną, poruszeniem przemilczanych dotychczas kwestii oraz nowatorską formą. Refleksje zamyka analiza tekstów reporterskich, które pochylają się nad społecznymi problemami Warmii i Mazur (bieda, bezrobocie, alkoholizm, brak perspektyw) oraz rozwojem turystyczno-ekologicznym regionu.

Wnioski końcowe wskazują, że wizerunek Warmii i Mazur w reportażu ćwierćwiecza 1990-2015 opiera się na trzech filarach: pamięci o przeszłości (zwłaszcza tragedii 1945 roku), poszukiwaniu tożsamości różnych pokoleń mieszkańców oraz doświadczaniu krajobrazu kulturowego w dużej mierze naznaczonego niemieckimi wpływami kulturowymi. Największa reprezentacja tych tematów ma miejsce w prasie regionalnej, mniejsza występuje w tytułach ogólnopolskich i publikacjach zwartych. Autorami tekstów są przede wszystkim dziennikarze regionalni. Rzadziej po tematy związane z Warmią i Mazurami sięgają reporterzy ogólnopolskich redakcji, ale gdy już to robią, teksty są lepsze pod względem merytorycznym i formalnym. Zauważalny jest również rozdźwięk pomiędzy ustaleniami naukowców (socjologów, historyków, kulturoznawców) a tym, co widzą reporterzy.